

ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Πανταζίδου εἰς τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Φιλίστωρ» κατὰ τὸ 1862 συλλογὴ λέξεων Σερραϊκῆς διαλέκτου, ἔκτοτε δὲ ἔκτος τοῦ Ἰ. Τσικοπούλου εἰς τὴν «Μελέτην περὶ Λεξικοῦ» 1892, τοῦ Πέτρου Παπαγεωργίου εἰς τὰ Βυζαντινὰ Χρονικὰ τῆς Λειψίας τοῦ 1894 καὶ τοῦ Ἀνθίμου Α. Παπαδοπούλου εἰς τὴν Γραμματικὴν του τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης 1927, δὲν ἠσχολήθη ἄλλος μὲ εὐρυτέραν μελέτην τῆς διαλέκτου τῶν Σερρῶν, ἡ ὁποία ὁμολογουμένως δὲν ἔχει μελετηθῆ οὔτε ἐρευνηθῆ δεόντως ἀκόμη.

Ὁ Χατζηδάκης σποραδικῶς καὶ αὐτὸς ἀναφέρει εἰς ἀραιὰ παραδείγματα ὀλίγας λέξεις συναντωμένας εἰς τὴν Σερραϊκὴν διάλεκτον.

Ἡ διάλεκτος αὐτή, ὁμιλουμένη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις τῶν Ἑλληνικῶν Συνοικιῶν τῆς παλαιᾶς πόλεως μέχρι τοῦ 1912, ἀκούεται καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τὸ στόμα τῶν πλεόν ἡλικιωμένων Σερραίων.

Τὸ διήγημα—διάλογος «Πετροπόλεμος» τὸ ὁποῖον παραθέτομεν κατωτέρω, ἔχει ὡς ἀφορμὴν τὴν ἀρπαγὴν χαρταετῶν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀπὸ Τουρκόπαιδας τῶν παλαιῶν Σερρῶν, δίδει ζωντανὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐποχῆς 1905—1911, τῆς ἱστορίας τῶν συνοικιῶν τῶν Σερρῶν καὶ ἔχει βαθυτέραν λαογραφικὴν ἔννοιαν καὶ ἐθνικὴν σημασίαν, διότι εἰς τὸ ὑποσυνείδητον τῆς δουλωμένης φυλῆς δὲν ἠσύχαζε ποτὲ τὸ μῖσος πρὸς τὸν ἀσιάτην κατακτητὴν μὲ κατὰ καιροὺς ἐκδηλώσεις τοὺς διαπληκτισμοὺς τῶν ζωηρῶν Ἑλληνοπαίδων μὲ τοὺς Τουρκόπαιδας—τὰ «Τουρκέλια»—τῶν πέραν τῶν ὑψωμάτων «Μουσάλα» τουρκικῶν συνοικιῶν ἀπὸ βαθύτερα αἷτια τὴν φυλετικὴν διαφορὰν.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης εἶναι τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν ἔπαυον οἱ διαπληκτισμοὶ μὲ τὰ «Τουρκέλια», ὡς γνήσιοι Ἕλληνες τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλληνικῶν συνοικιῶν ἤρχιζαν μετὰξὺ των τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Τὸ φαινόμενον τοῦ πετροπολέμου συναντῶμεν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας, ὅπως εἰς τὸν Πόντον μὲ ἄλλας ἀφορμὰς, τὸ ψάρεμα ἢ τὴν χρῆσιν παραλίας διὰ κολύμβημα (1).

1) Θ. Μ. Παπαθεοδωρίδου. «Ἀξέχαστα ἀπὸ τὸν Πόντον» Ἀθήναι 1953 σ. 10. «Μερικοὶ ἀπὸ ἐμᾶς ἀφήνουν τὸ κολύμπι καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὸ ψάρεμα μὲ ἀγκίστρια ἢ συλλογὴ καβουριῶν. Τοὺς φωνάζουμε οἱ πιὸ φρόνιμοί μας νὰ μὴ πλησιάσουν στὴν παραλία τῆς Τουρκικῆς συνοικίας γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἐπιτεθοῦν οἱ Τουρκόπαιδες. Μᾶς ἀπαντᾶνε καὶ αὐτοὶ «εἰρήνη ἔγινε, εἰρήνη». Πραγματικά, οἱ Τουρκόπαιδες ἐδοκίμαζαν νὰ μᾶς διώξουν ἄλλοτε ἀπὸ τὴν παραλία τους ὅσες φορὲς πλησιάσαμε σ' αὐτὴν κολυμπώντας ἢ ψαρεύοντας. Μὰ ἐμεῖς πιανόμασταν μ' αὐτοὺς οὐ πετροπόλεμο ποὺ κατέληγε σὲ αἱματηρὰ ἀποτελέσματα γιὰ τίς δυὸ ἀντιμαχόμενες παρατάξεις. Σὲ τέτοιου εἴδους συμπλοκὰς κερδίζοντας τίς περισσότερες φορὲς τὴ νίκη οἱ Ἑλληνόπαιδες, ἐμεγάλωνε ἀκόμη περισσότερο ἢ ἐπιρροή μας ἐπάνω στὴν γειτονικὴ τουρκικὴ παραλία τῆς Κερασσοῦντος».

Εἰς τὴν Τουρκοκρατουμένην Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν γίνεται ὁ πετροπόλεμος μεταξὺ τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοπαίδων καὶ Τουρκοπαίδων διὰ παρομοίας ἀφορμᾶς, εἰς τὸ πλησίον τῆς πόλεως «Βουνὸ τῆς Καραβατιᾶς» ὅπου ἦσαν θαμμένα «τὰ δ ὄ ο ἄ δ ἔ λ φ ι α » (1).

Τὸν πετροπόλεμον αὐτοῦ τοῦ εἴδους συναντῶμεν μόνον εἰς πολὺ ὀλίγας τουρκοκρατουμένας τότε πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔζη κατὰ κοινοτικὰς συμπαγεῖς ομάδας ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μὲ σθένος καὶ ἰδιάζουσαν ἀτμόσφαιραν ἐπιτρέπουν τὸν λιθοβολισμὸν τῶν Τουρκοπαίδων, χωρὶς τὸ παράπτωμα τοῦτο διὰ τοὺς Ἑλληνοπαίδας νὰ συνεπάγεται ποινικὰς κυρώσεις ἐκ μέρους τῆς τότε νωχελοῦς Τουρκικῆς ἀστυνομίας.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μέχρι τοῦ 1908 διεξήγετο εἰς τὴν ὑπαιθρον τῆς Μακεδονίας ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων κατὰ τῶν Βουλγάρων Κομιτατζήδων καὶ κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὁσάκις τὰ κατεδίωκε.

Ὁ πετροπόλεμος αὐτὸς εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓνα ψυχικὸν προανάκρουσμα τῆς συγκρούσεως τῶν φυλῶν, μὲ μοιραίαν ἐπαλήθευσιν τὴν ἐκδήλωσιν, κατὰ ἐπίσημον τρόπον, τῶν συναισθημάτων ἀρχομένου κατὰ ἀρχοντος εὐθὺς ὀλίγον ἀργότερον κατὰ τὸν ἀκολουθήσαντα πόλεμον τοῦ 1912 (2).

(1) Κατὰ μαρτυρίαν τῆς κ. Ἑλπίδος Δ. Μισογλῆ, τὸ γένος Χρυσοχοῦδου, ἐξ Ἰωαννίνων.

(2) Ὁ κ. Πέτρος Πέννας εἰς ἓνα λογοτεχνικὸ χρονικὸ γιὰ τὴν παλαιὰ πόλιν τῶν Σερρών μὲ τὸν τίτλο «Ταξίδι στὰ περασμένα» ποὺ δημοσιεύθηκε τελευταίως εἰς τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Σερραϊκὰ Γράμματα» Ν. Ἀθ. Βοζούκα Σερρών (Χρόνος Α' Τεύχος 5—6 σ. 151—152) Μάρτιος 1956, μὲ τὴν γλαφυρότητα ποὺ τὸν διακρίνει, σχετικὰ μὲ «τὸν πετροπόλεμον» τῶν Σερρών γράφει :

«... Χωρὶς νὰ θυμηθοῦμε, πῶς στὸ Κάστρο τοῦτο τὸ ρημαγμένο καὶ στὴν πλαγιά τούτη τοῦ Κουλαῖ, τὴν κατάφορτη ἀπ' τὰ ἰδιότροπα «μπουρδόνια», ὁ πετροπόλεμος ἔδινε κι' ἔπαιρνε στὰ παιδικὰ μας χρόνια. Ἦταν ἐξ ἄλλου τὸ πιὸ κατάλληλο καὶ ὑποβλητικὸ τοπεῖο γιὰ τὸ ἀγαπημένο αὐτὸ σπὸρ τοῦ μικρόκοσμου τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ποὺ κληροδοτημένο σὰν ὑπόλειμμα τῆς πρωτόγονης πολεμικῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς μεγάλους στοὺς μικροὺς, εἶχε κάποτε καὶ ἀνυπολόγιστα τραγικὲς συνέπειες.

Πόσοι τάχατες ἀπὸ μᾶς, ποὺ ζήσαμε ἔστω καὶ λίγο στὰ χρόνια ἐκεῖνα, δὲν φέρνουμε στὸ κούτελό μας ὀλοφάνερα καὶ ἀνεξάλειπτα τὰ σημάδια τοῦ πολεμικοῦ μας ἐκεῖνου μένους, σὰν παράσημα καὶ δείγματα παλληκαρισμοῦ καὶ ἀνδρείας ;

Γιὰ ἓνα πετροπόλεμον μεταξὺ τοῦ μικρόκοσμου, δὲν χρειάζονται σπουδαῖες ἀφορμῆς. Παντοῦ καὶ πάντοτε σ' ὄλους τοὺς αἰῶνες καὶ γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἀμάχη ἀνάμεσα σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους κάποιο πρόσχημα βρίσκεται μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐκολία. Καὶ συνέβαινε τότε, μὲ τοὺς θριαμβευτικὸς ἀλαλαγμοὺς τῶν νικητῶν καὶ τὶς κραυ-

Τὸ μοιραῖον τότε συνετελέσθη. Ὁ πετροπόλεμος τῶν παιδιῶν τῶν συνοικιῶν ἔλαβε τὴν τραγικὴν μορφήν πολέμου τῶν λαῶν μὲ τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ κατωτέρω διήγημα ἐν εἴδει διαλόγου μεταξὺ δύο γειτονισσῶν λαϊκῆς Σερραϊκῆς συνοικίας, μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρουσιάσωμεν δεῖγμα πιστὸν τῆς ἄλλοτε εἰς μεγάλην κλίμακα ζωντανῆς καὶ ἐκφραστικῆς διαλέκτου τῶν Σερρῶν μὲ σφαιρικὰ ὑποσημειώσεις γλωσσολογίου.

ΠΕΤΡΟΠΟΛΕΜΟΣ 1911

—"Ἄλλο πάλ' αὐτό. Κι σὺ (1) Βαγγελουῶδα, ποῦ εἶσι ; "Ἐτσ' νὰ ζήης (2). "Ἐλα νὰ στὰ πῶ, δὲν βασιτῶ γιατί. (3) "Ἀπόψι πάλι, παραμονὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, μαζώθ'καν (4) ὅλα τὰ χαϊνταμακούδια (5) ἀπ' τοῦ Ταξιαρχοῦδ' (6) γιὰ πετροπόλεμο, πλαλοῦν (7) κατὰ τοῦ «Βουβοῦ τὴ Τρύπα» (8) κι ρίχνουν πέτρεις μὲ τῆς σφιντιγκόνις (9) ὅπου φτάσουν. Τρέμουν τὰ Σέρρας (10) ἀπ' τῆς πετριές. Τὶ νὰ σὶ πῶ, σφυρίζουν ἢ πέτρις ἀπάν' (11) ἀπ' τὰ κιραμίδια κι' ἀπὸν ἀπ' τὰ κιφάλια μας κι' ὅποιον πάρ' οὐ χάρους.

Μαζώθ'κι κούπου - κουβάρ (12) ἢ ψυχὴ μ', θλυκῶνουμι (13) ὥρα κι

γῆς τῶν πανικοβλήτων καὶ τῶν νικημένων, ν' ἀναστατώνονται ὅλες οἱ γύρω συνοικίες, ποῦ τ' ἀνύποπτα σπίτια τῶν ἦταν μοιραῖο νὰ δεχθοῦν τῶν λιθαριῶν τὸ ἀναπάντεχο χαλάζι.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν σπάνιο πρᾶγμα νὰ δῆς στοὺς Ἑλληνικοὺς μαχαλάδες τὸν Τζαντηρμᾶ. Ἐδῶ γύρω καὶ κάτω ἀπ' τὴν σκιὰ τοῦ προγονικοῦ τούτου λόφου μόνο Ἑλληνες ζοῦσαν κι' ἀνάπνεαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ σπίτια μονάχα τὸν περιέζωναν μὲ στοργή . . .

Σήμερα τὸ παλῆδ αὐτὸ ἔθιμο, καθὼς καὶ τόσα ἄλλα, χάθηκε ἀπ' τὴν πόλι μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τ' ἄλλα μέρη. Γιατὶ στ' ἀλήθεια ὁ πετροπόλεμος καὶ ἡ σφενδόνα δὲν ἦταν μονάχα Σερραϊκὸ προνόμιο.

Ὁ νέος αἰώνας ἀνάγκασε καὶ τὰ παιδιά ἀκόμα νὰ φιλοσοφοῦν περισσότερο ἐπάνω στὴ ζωὴ παρὰ στὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς ἀβέβαιου πετροπολέμου».

1) Κι σὺ=ἐπὶ κλησὶς, καλὲ Βαγγελουῶδα. 2) "Ἐτσ' νὰ ζήης = νὰ χαρῆς. 3) Τὸ «γιατί» εἰς τὴν χρῆσιν τῆς Σερραϊκῆς διαλέκτου τίθεται εἰς τὸ τέλος τῆς προτάσεως, ὅπως τὸ «γάρ» εἰς τὴν ἀρχαίαν 4) Μαζώθ'καν=μαζεύθηκαν. 5) Ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ «χαϊνταμάκ» δηλ. ἀγυιόπαις, μάγκας. 6) Ταξιαρχοῦδ'=Παλαιὰ συνοικία τῶν Σερρῶν πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1913, μεταξὺ συνοικιῶν Μητροπόλεως καὶ Προδρόμου. 7) Τρέχουν. 8) «Τοῦ Βουβοῦ ἢ Τρύπα» : τοποθεσία τοῦ κάστρου τῶν Σερρῶν ἐν χρῆσει καὶ σήμερον. 9) Σφιντιγκόνια=σφενδόνη. 10) Τὰ Σέρρας, ἀντὶ αἱ Σέρραι, ὅπως τὰ Γρεβενά, τὰ Σούρμενα, τὰ Δολιανά. 11) Ἐπάνω. 12) Ἐσφίχθηκα ἢ καρδιά μου ὅπως τὸ κουβάρι. 13) Θ'λυκῶνουμι=συμπλέκω τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν μου ἀπὸ ἀπελπισίαν.

στιγμή, κὶ ἔτσ' λέω νὰ πααίνω κατὰ στὸ Βαρόσ⁽¹⁾ στὴ ξαδέρφη μ' τὴ Θανασὴ νὰ ἡσυχάσ' τοῦ κιφάλι μ', ζαβουτραλίσ' κὶ⁽²⁾ γιατί.

Ἐπὶ αὐτὴ τὴν ἀνηκατουσοῦρα⁽³⁾ ξέρ'σ ποιὰ προκουμένα⁽⁴⁾ τὴν κάνον; Ἰκείνους οὐ ἀνυπρόκουπους,⁽⁵⁾ οὐ κατέβα νὰ φᾶμι,⁽⁶⁾ οὐ λιὸν τρανὸς⁽⁷⁾ γυιὸς τῆς Μαχαιροῦς, κὶ ἀπὸ κουντὰ τ' λουγιῶν τοῦ λουγιού⁽⁸⁾ βαθρακόσπουρους, ἰκείν' ἢ ἀφουρισμέν'⁽⁹⁾ παρέα τ' μὶ κάτ' τουάφ' κα⁽¹⁰⁾ παραουνόματα⁽¹¹⁾ «ἢ Μανιά», «ἢ Γαλλία», τοῦ «Πιτάτς», κὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα παραουνόματα. Τ' ἀχαίρευτα⁽¹²⁾ ἀντὶς νὰ πααίνουν στ' ἀργαστήρια⁽¹³⁾ νὰ δουλέψουν, νὰ βγάλουν κανέναν παρᾶ, δὲν καταπιάνουντι μὶ τίπουτις, μόν' ρούμπ' ἰδῶκὶ ρούμπ' ἰκεῖ⁽¹⁴⁾ σαβουρντοῦν⁽¹⁵⁾ πέτρις κὶ ταράζουν⁽¹⁶⁾ τοῦ κουσμακ' τὰ τζάμια κὶ τὰ κιραμίδια, τρυποῦν πότι πότι κὶ κανένα κιφάλ'. Γιὰ πιγνίδ' τοῦ θαρροῦν αὐτὸ κὶ χασκογιλοῦν.⁽¹⁷⁾

Τὶ νὰ σὶ κάνω, ἰκίνους οὐ γυιὸς ουμ⁽¹⁸⁾ οὐ Θανασάξ γυρνᾶ⁽¹⁹⁾ τ' ἀνάβραδα⁽²⁰⁾ μὶ τίς μαῦρες νύχτες ἀπ' τὴ δουλειά τ', κὶ ἔτσ' δὲν τὰ προφταίν'. Ἀλλιῶς, ἀν ἤρχουνταν νουρίτερα⁽²¹⁾ θὰ τοὺν ἔβαζα νὰ τὰ κυνηγήσ' κὶ θᾶπαιρναν τὴ μάχνατ'ς⁽²²⁾ κατὰ τοῦ Μπαίρ,⁽²³⁾ γιὰ νὰ γλυτώσ' οὐ μαχαλᾶς⁽²⁴⁾ ἀπ' αὐτὰ τὰ παραχώματα.⁽²⁵⁾

Γιὰ τα!⁽²⁶⁾ πάλι, τὰ κυττάεις;⁽²⁷⁾ ξαπουλύθ'καν κὶ ξικίν'σαν κατὰ τὰ Σπιτάλια.⁽²⁸⁾ Πααίνουν⁽²⁹⁾ νὰ βαρέσουν τὰ πιδιά τοῦ Ἀϊπαντελέμονα⁽³⁰⁾ στοῦ Χατζητζίκ⁽³¹⁾ τὴ βρούσ'.

—Κουρῆ⁽³²⁾ Φανοῦδα, τί κάθησι κὶ σκανιάτς'⁽³³⁾ εἶν' ἀνάγκ' νὰ ἀνακατώησ'⁽³⁴⁾ τοὺν γυιόκα σ' μ' αὐτουνοὺς τοὺς λουγγούρδεις;⁽³⁵⁾ Νά! κυττάεις' ξισγκαρίζουν,⁽³⁶⁾ πλαλοῦν κατὰ σαπάν,⁽³⁷⁾ χαλοῦν τοὺν κόσμο, τρεξ

(1) Βαρόσ'—τὸ κέντρον τῆς παλαιᾶς πόλεως τῶν Σερρών. (2) Ζαλίσθηκε. (3) Ταρραχή. (4) Εἰρωνικῶς τὰ προκουμένα. (5) Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐπρόκοψε. (6) Ὁ ὑψηλός, περιφραστικὸς τύπος τῆς διαλέκτου. (7) Δηλ. «λίαν τρανός», μεγαλύτερος. Παραφθορὰ τοῦ «λίαν» (8) Λογῆς λογῆς. (9) Ἀφουρισμένη ἀπὸ τὴν θρησκείαν. (10) Λέξις τουρκικὴ, παράξενα. (11) Παρατσούκλια. (12) Λέξις ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν «χαίρ», δηλ. προκοπή. (13) Καταστήματα. (14) Χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις διὰ τὸν περιφερόμενον ἀσκόπως. (15) Ρίπτουν, πετοῦν. (16) Προξενοῦν ζημίαν, σπάζουν. (17) Γελοῦν μὲ χαιρεκακία. (18) Οὐμ ἀντὶ «μου» τὸ μ ἀντιστρέφεται, ἠθελημένος ἀναγραμματισμός. (19) Ἐπιστρέφει. (20) Πρὸς τὸ βράδυ. (21) Ἐνωρίτερα (22) Φόρα, θὰ ἐφευγαν. (23) Λέξις τουρκικὴ, λόφος. (24) Λέξις τουρκικὴ, συνοικία. (25) «Παράχωμα» ὕβρις πρὸς ἄτομον μὲ τὴν κατάραν νὰ «παραχωθῆ», δηλ. νὰ ἐνταφιασθῆ. (26) Νά τα. (27) τὸ κυττάζω μὲ τὴν σημασίαν τοῦ βλέπω. (28) Συνοικία τῶν Σερρών παρὰ τὴν Ἀγ. Βαρβάραν ὅπου τὸ Νοσοκομεῖον τῆς κοινότητος, τὸ νῦν Γυμνάσιον θηλέων. (29) Πηγαίνουν. (30) Ἀγίου Παντελεήμονος. (31) Βρῶση τὴν ὁποίαν ἔκτισε πλησίον τοῦ Νοσοκομείου ὁ ἄλλοτε Τοῦρκος δήμαρχος «Χατζητζίκ». (32) «Κουρῆ», ἐπίκλησις, καλέ, ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον «Κοῦρος—Κοῦρη». (33) Στενοχωρεῖσαι. (34) Ἀνακατώσης, ἀναμίξης. (35) Λογγούρης, μέγας τὸ σῶμα νεαρὸς χωρὶς κρίσιν καὶ ἄχαρις. (36) Φωνάζουν πολὺ. (37) τρέχουν πρὸς τὰ ἑπάνω.

ζάλ¹ (1) κί τραβοῦν κατὰ στοὺν Κουλᾱ (2) κί κανέναν δὲν χαμπαρίζουν. (3) Προυχίτς πάλι, δὲν θυμάσι, πού βάρισαν στοὺ κάφκαλου (4) τοὺν γυιό τῆς Πουρλίδου κί ἔπαρτον κάτ⁵, (5) λίγου ἔλειψι νὰ τοὺν γκαβώσουν. (6) Τοὺν πῆραν τὰ σερπέτια ἀπ⁷ τοῦ γλέφαρου τ⁸ (7) κί τσίριζι τοῦ ρημάδ⁹ (8) κί σήκουσι τῆ γειτουριά στοὺ πόδ⁹. Τι, πουλὺ ἦθιλι νὰ τεντώσ⁹ τὴν ἀρίδα τ⁹; (9) ἦθηλα νὰ ἄκουγισ ἀπὸ μιὰ μεριά τὴν Πουρλίδου πῶς τὰ ἔβριζι, κί μι τοῦ δίκηου τ⁹. Εἶχι ἡ κουριμάδα (10) πλύσ¹¹ (11) ἱκείν¹² τὴν μέρα κί¹³ ὅταν τῶμαθι ἀφῆκι τὴν κουπάνα (12) τ¹⁴ κί βγῆκι μι τὰ γαλέτσια (13) μι τὰ σκαματίδια (14) κί μι τὶς γαλαζάδις (15) σιὰ χέρια. Τί νὰ σί κάνω πλύνεσκι (16) κί δὲν τὰ πρόφτασι. Νόμο τρόπο ἔκανι (17) νὰ περιαδράξ¹⁸ (18) κανένα ἄν τοῦ πρόφταيني "I! . . . ἀμὰ (19) δὲν τοῦ κατάφιρι. Καλλίτερα, γιατί ξέρ²⁰ς μπουροῦσι γιὰ μιᾶς (20) νὰ τοῦ σγκάξ²¹ ἀπὸ καταῆς (21) σὰν καρπούς. Ἦταν πουλὺ θυμουμέν²² γιατί.

Ἰκείνους οὐ μαύρους κί²³ ἄραχνους (22) οὐ Θωμάς τῆς Κυράνας, ἱκείνους φταίει τοῦ περισσότερο. Ἰκείνους τὰ μαζώνει ὅλα τὰ χαίνταμακούδια κάθι βράδ²⁴ κάτ²⁵ ἀπ²⁶ τὸν Κουλᾱ σιτὴν Ἀρμενόπετρα (23) κί²⁷ ἄρχινοῦν μι τὶς σφιντιγκόνις τοῦ ταλίμ (24). Βάζουν γιὰ σημάδ²⁵ μιὰ τρανὴ στρόγγυλ²⁶ πέτρα κί δός του, ἄν δὲν τὴν²⁷ πιτύχ²⁸ σαράνια φουρὲς τοῦ καθένα ἀπ²⁹ τὰ πιδιά, κί νὰ νυχτώσ³⁰ δὲν πααίνουν νὰ κοιμ³¹θοῦν.

Ὡς πού ἦταν τοῦ τσίρκουλου (25) στοῦ Βαργεμεξ (26) τῆ μεριά ὅλες αὐτὲς ἦ μάγγες (27) κατάσακεῖ πάαιναν κί χάζευαν τὰ θηρία τοὺς παλιατσέους κί²⁸ ἄκουγαν κί μουσική. Κατὰ τοὺν Μάρτ²⁹ ἀπ³⁰ τὴν Καθαρὴ Δευτέρα ἄρχινοῦσαν (28) ν³¹ ἀπουλνοῦν παμπόρια (29) ἀπ³² τοὺς καλιάδις (30). Ἄμ σταματοῦσαν κί τότε οἱ

(1) Μεγάλη φασαρία. (2) Τὸ Κάστρο, ὁ πύργος τῆς Ἀκροπόλεως Σερρών. (3) Λαμβάνουν ὑπ³³ ὄψιν. (4) Κρανίον. (5) Πάρτον κάτω (6) Τυφλώσουν. (7) Βλέφαρον, κατ³⁴ ἐπέκτασιν μέτωπον. (8) Κοσμητικὸν ἐπίθετον καὶ τέλος οὐσιαστικόν, τὸ «ρημάδι» ἐνέχει τὴν κατάραν «νὰ ρημάξῃ». (9) Περιφρασις Σερραϊκῆ, δηλ. νὰ πεθάνῃ. (10) Ἡ καῦμένη, ἡ ἀξιολύπητη. Ἀπὸ τὸ κουρεῦμα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς περίπτωσιν πένθους «ἔκηρον τὴν κόμην» ἐξ οὗ κουριμάδα, δηλαδή «κεκοσμημένη», ἀξιολύπητη. (11) Πλύση, μπουγάδα. (12) Σκάφη. (13) Τσόκαρα. (14) Σοπουνάδες. (15) Λουλάκια. (16) Θαμιστικὸς παρατατικὸς τοῦ πλύνω, ἔπλυε. Συναντᾶται εἰς τὸν Ὅμηρον «Ποιμένεςκε πρόβατα». (17) Προσεπάθησε πολύ. (18) Νὰ συλλάβῃ. (19) Μά, ἀλλά. (20) Διὰ μιᾶς. (21) Σερραϊκῆ περιφρασις, νὰ τὸ κτυπήσῃ σιτὴ γῆ μὲ ὀρμή. (22) Κατάμαυρος, μελαχροινός. (23) Μεγάλη πέτρα εἰς τὴν πλαγιά τοῦ Κάστρου ἐπάνω ἀπὸ τὴν παλαιὰν Μητρόπολιν. Τὴν ἀναφέρει ὁ Π. Παπαγεωργίου, Byz. Zeit. 1894. (24) Γύμνασμα, λέξις τουρκικῆ. (25) Τὸ τσίρκο, τὸ Ἴπποδρόμιον. (26) Τοποθεσία παλαιᾶς προπολεμικῆς ἐποχῆς παρὰ τὴν γέφυραν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων. (27) Εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν διάλεκτον εἶναι «ὁ μάγγας», εἰς τὴν Σερραϊκὴν «ἡ μάγγα», ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν λέξιν «μάγκιψ», δηλ. ὁ ἀμόρφωτος, ὁ ἄξεστος, ὁ ἄνευ ἀνατροφῆς, ἐκ τῶν κατωτέρων λαϊκῶν στρωμάτων. (28) Ἦρχιζαν. (29) Πετοῦσαν χαρταετοὺς. (30) Καλιᾶς, ὑπόλειμμα μεσαιωνικοῦ τείχους τοῦ Κάστρου.

καυγάδες ; Ἐπιζαν ἀσήκια (1) κὶ πῆλιου (2), τοῦ μεγαλοβδόμαδο πάλι ἀνέβαιναν στὸν Κουλά κὶ μάζευαν μπουρδόνια (3) κὶ σημάδευαν τ' ἀνάβραδα ὄλου τοὺν κόσμο στὶς ἀγρυπνίες παίζοντας στὶς αὐλὲς ἔξω ἀπ' τὶς ἱκκλησίες. Πότι πάλι τραβοῦσαν κατὰ τοῦ Χατζηστεργίου (4) κὶ ἔκοβαν ἀπ' τὶς ζαμπουκιές (5) φιάκις (6) ἔπαιζαν ὅλι μέρα κὶ ἡσύχαζε οὐ τόπους. Ἄμ' τώρα, μ' αὐτὸν τὸν πετροπόλεμο πὸν βρῆκαν, κираμίδ' γιὰ κираμίδ' κὶ τζιάμ' γιὰ τζιάμ' δὲν ἀπομνει (7). Κὶ νὰ σταματοῦσι τοῦ κακοῦ ὡς ἰδῶ . . . κὶ κιαφάλια τρουποῦν. Ὡς πὸν νὰ ξαπλώσουν καταῆς κανέναν κ' ὕστερα θὰ τρέχουν στὰ καρρακόλια (8) στὸ Βαρόσ' (9), θὰ τὰ χαλεύουν (10) ἢ μαννάδες κὶ δὲν θὰ τὰ βρίσκουν.

Αἴ ! κὶ ν' ἀρπάξουν κανένα παμπόρ' τὰ Τουρκέλια. Γιὰ πότι τὰ δικὰ μας ἀπ' τοῦ Ταξιαρχοῦδ' κάνουν συμμαχία μὶ τὰ πιδιὰ τοῦ Ἀϊπαντελέμονα, γιὰ πότι περνοῦν τὴν Κλουποτίτσα (11) κὶ τοῦ Μπαζτιάρ (12) κὶ γιὰ πότι χυμοῦν (13) τοὺν ἀνήφορο κὶ κυνηγοῦν τὰ Τουρκέλια ὡς τὰ Ἐβραϊκά μνήματα, ὡς πὸν νὰ πάρουν πίσου τὰ παμπόρια ! Ὡς ἰκεῖ φτάν' ἢ χάρι τ' εἰς. Προυχτὲς τὴ Τετράδ (14), δὲν ἄκουσις ταβατούρ' (15) ; Εἶχαν μαζουχτῆ τὰ δικὰ μας ἀπ' τοῦ Ταξιαρχοῦδ', ἄλλα ἀπ' τὴν Ἀγιά Φωτίδα, ἀπ' τοὺν Ἀϊάντων, ἀπ' τὴν Ἀγιά Βαρβάρα, ἀπ' τὸν Ἀϊβλάσ' κὶ ἀπ' τοὺν Ἀϊπαντελέμονα (16) κὶ ὅλα μαζὶ παραμάζωξαν τὰ Τουρκέλια πέρ' ἀπ' τὰ μνημόρια (17) ὡς πὸν πῆραν πίσου τὰ παμπόρια. Κὶ τὰ πιάν' πὸν λὲς μιὰ βρόχα (18) καθόρ' (19). Ὅταν γύρσαν ὅλα ἦταν μουσκίδ' (20) ὡς τοῦ κόκκαλου, νὰ τὰ λυπᾶσι. Ἡ Κόνα (21) Λένκω χάλευει νὰ βρῆ τοὺν προουκουμένου τ' εἰς κὶ ποῦ νὰ τοὺν βρῆ. Μὶ τ' ἄλλα τ' ἀζντέρια (22) ἀναψαν μπουμπούνα (23) σὶ μιὰ σπηλιὰ κὶ στιγνώνουνταν.

(1) Τὰ κότσια, τοὺς ἀστραγάλους. (2) Φίτσουλας, τὸ παιγνίδι μὲ πέτρες. (3) Μπουρδόνια, σβερδούκλια, ἀσφόμελοι, ὄμιμοι κατὰ Ἀπρίλιον, εἰς μέγεθος κερασίου, πράσινα σκληρὰ ἀκατάλληλα πρὸς βρῶσιν μὲ κίτρινοπράσινον ἀνεξίτηλον ὕγρον. Φύονται εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ Κάστρου τῶν Σερρῶν. (4) Τοποθεσία παρὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν Κορνερίτη. (5) Κουφοξυλιά. (6) Παιγνίδι ἀπὸ κουφοξυλιά μὲ ἔμβολον. (7) Ἀπέμεινε. (8) Ἀστυνομικὸν τμήμα. (9) Βαρόσ' χαρακτηριστικὴ μεσαιωνικὴ ὀνομασία τοῦ κέντρου τῆς πόλεως Σερρῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἐλέγοντο Βαροσινοὶ ὁδῶς οἱ Κολωνακιῶτες τῶν Ἀθηνῶν. (10) Χαλεύουν, ζητοῦν ἐπιμόνωσ' προφανῶς ἀπὸ τὸ «ἀλιεύω» ἢ δασεῖα παρέμεινε ὡς Χ. (11) Κλουποτίτσα, χείμαρρος χωρίζων τὴν Τουρκικὴν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας. Σήμερον ἔχει καλυφθῆ κατὰ τὴν διαδρομὴν του διὰ μέσου τῆς πόλεως. (12) Μπαζτιάρ ἢ Τσεμπλέκ Ντερέ, ἢ ἀρχὴ τῆς Κλουποτίτσας ὅπου ὁ Ἅγιος Συμεών. (13) Χυμοῦν, ὄρμου. (14) Τετάρτη. (15) Φασαρία. (16) Συνοικίαι τῆς παλαιᾶς πόλεως πυρποληθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ 1913. (17) Τουρκικὰ μνήματα εἰς τὸν λόφον «Μουσόλα», Δυτ. τοῦ Κάστρου. (18) Βρόχα, μεγάλη βροχὴ ἢ κατάληξις α ἀντὶ η συναντᾶται καὶ εἰς ἄλλας λέξεις τῆς διαλέκτου Σερρῶν, κατάλοιπον τῆς Δωρικῆς διαλέκτου. (19) Κρουνηδόν, μὲ τὸ τουλοῦμι. (20) Μουσκίδ' ἄλλος τύπος τοῦ «μούσκεμμα» (21) Κόνα, ἀντὶ Κοκόνα, δηλ. Κυρά. (22) Ἄσσοι, ἀτσιδες ὑπάρχει καὶ ρῆμα «ἀζντεύω» εἰς τὴν Σερρ. διάλεκτον μὲ τὴν σημασίαν «διψῶ πρὸς ἐνέργειαν, πρὸς δρᾶσιν». (23) Φωτιά μὲ μεγάλες φλόγες.

Τζάμπα (1) κατελοῦν (2) τὰ ρουῖχα τ'ς, κατελοῦν κὶ τὰ κορντούρια (3) τ'ς κὶ οἱ δόλι' οἱ πατεράδες κ' ἢ κουριμάδες ἢ χῆρες ἢ μαννάδες ἄς πλερώνουν τὶς μιντζισόλες (4).

Τί νὰ σὶ πῶ Βαγγελοῦδα μ'. Μακάρ' νὰ σταματήσ' αὐτὸ τοῦ κακό, γιὰτὶ ἄλλοιῶς πούλλα κακούδια (5) θὰ δγῆ (6) ἢ γειτουριά μας.

Δὲν κυττάεις, μόλις σταματήσ' οὐ πετροπόλεμος μὶ τὰ Τουρκέλια ἀρχινοῦν (7) κὶ τρώγουντι ἀναμιταξὺ τ'ς οἱ μαχαλάδεις.

Τὰ Σέρρας ἡσυχία δὲν ἔχουν ἀπ' αὐτὰ τὰ παραχώματα.

ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

ΜΕ ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Ἄλλο ξἄλλο	Τὸ ἔκαμε ἀγνώριστο, μὲ ἀλλαγὴν χρώματος ἢ μὲ καθάρισμα.
Βγάλ' τὸ λαιμό σ'	Φύγε.
Κατέβα νὰ φᾶμε	Λέγεται δι' ἓνα πολὺ ὑψηλόν. Εἶναι ἓνας «κατέβα νὰ φᾶμε».
Μαζώθκι κούπου κουβάρ'	Μαζεύθηκε σᾶν τὸ κουβάρι.
Κούπους εἶν' ἢ ψυχὴ μ'	Φοβοῦμαι πολὺ. (Κούπους=σωρός,
Κατάπινε βατράχες	Ἐσιωποῦσε κατ' ἀνάγκην.
Ἔτσ' νὰ ζήης	Νὰ χαρῆς.
Ἐφαγε ἓναν νταραμώ	Ἐφαγε μιὰ κατσάδα.
Στὰ ἔμπατα καὶ στὰ ἔβγατα	Στὰ μέσα καὶ στὰ ἔξω. Δηλ. εἰς θέσιν κεντρικῆν.
Τριξ' ζάλ'	Μεγάλῃ φασαρία.
Βλάχικες κουρκουβέτες	Αὐτὰ εἶναι βλάχικες κουρκουβέτες, δηλ. λόγια τοῦ ἄερος.
Πάρ' τὴ μάχνας'	Φύγε ἀμέσως. (Μάχνα=φόρα στὸ πήδημα)
Τ' ἀφῆκες μισὸ κὶ μισοκούτελο	Τὸ ἀφῆκες ὅλως διόλου στὴ μέση.
Λογιῶν τοῦ λογιοῦ	Λογῆς λογῆς.
Μᾶς πέρασες γιὰ Λιαλιοβαλῆδες;	Οἱ Λιαλιοβαλῆδες ἐφημίζοντο διὰ τὴν ἀφελειάν των. Μᾶς πέρασες γιὰ τόσο ἀφελεῖς;
Τέντωσε τὴν ἀρίδα τ'	Ἀπέθανε (περιφρονητικῶς).
Σαλὰ καὶ παρμένα	Σαχλαμάρες.

(1) Δωρεάν, λέξις Τουρκικῆ. (2) Καταλύουν, χαλοῦν. (3) Παπούτσια λέξις τουρκικῆ. (4) Πρόσθετες σόλες, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν mezzosola. (5) Θλιβερὰ γεγονότα, δοκιμασίαι. (6) Θὰ ἰδῆ. (7) Ἀρχίζουν.